

Lucyna Kotecka

Regionalia w Dziale Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 4, 341-347

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 4 - ROK 1997

Lucyna Kotecka
Gorzów Wlkp.

**Regionalia w Dziale Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej
i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gorzowie Wlkp.**

Jako placówka pełniąca funkcje zarówno miejskie jak i wojewódzkie, gorzowska Biblioteka Publiczna stara się - zgodnie ze swą statutową powinnością - jak najszerszej dokumentować historię i terażniejszość zarówno Gorzowa, jak i terenów nazywanych Ziemią Gorzowską. Zbiory regionalne utożsamiane są zazwyczaj z wydawnictwami książkowymi, tymczasem uzupełniają je z powodzeniem różnorodne w formie i treści materiały, których gromadzenie, opracowanie i udostępnianie jest domeną Działu Zbiorów Specjalnych. Nie są one powszechnie znane, stąd warto je szerzej zaprezentować.

I. Rękopisy i materiały pamiątkowe.

Na cały zbiór, liczący 282 jednostki inwentarzowe, składają się obszerne zespoły dokumentów o różnym charakterze, dotyczących związanych z regionem twórców i innych postaci, takich jak **Irena Dowgielewicz, Włodzimierz Korsak, Bronisława Wajs-Papusza, Zdzisław Morawski, Janusz Olczak, Bronisław Słomka, Witold Niedźwiecki, Romana Kaszczyk**, a także **Stanisława Plewińska i Florian Nowicki**. Zbiór ten tworzą:

I. Utwory literackie - ich rękopisy, maszynopisy z autorskimi poprawkami, kopie maszynopisów, różne wersje tekstów; zarówno publikowane jak i nie ogłoszone dotąd drukiem, np:

- rękopisy: *Trzy kroki po ziemi* /B. Słomka; *Zamknięta księga* /W. Korsak; *Przyjadę do ciebie na pięknym koniu, Krajobraz z topolą* /I. Dowgielewicz; *Odwiedziny we Freiburgu*: utwór sceniczny /Z. Morawski; wiersze R. Kaszczyc i innych;

Rysunek tuszem A. Gordona-projekt do teczki „Papusza”

- maszynopisy: *Mrówka* /B. Słomka; *Dowódca umarłych okrętów* /W. Niedźwiecki; *Maranda* /J. Olczak; *Opowiadania* /I. Dowgielewicz i in.;
  - pamiętniki, dzienniki, felietony - J. Olczaka, B. Słomki, I. Dowgielewicz, *Papuszy*, F. Nowickiego i in.; na oddzielne potraktowanie zasługuje obszerna praca jeńca oflagu Woldenberg II C - Józefa Bohatkiewicza pt. *Na tułaczym szlaku*.
2. Korespondencja - listy od i do twórców w sprawach zawodowych, wydawniczych, urzędowych i prywatnych (m.in. I. Dowgielewicz, Z. Morawski, W. Korsak, B. Słomka, W. Niedźwiecki). Kopie listów *Papuszy* do J. Tuwima.

3. Dokumenty urzędowe i osobiste - m.in. własnoręczne życiorysy **I. Dowgielewicz** i **W. Korsaka**, nagrody, dyplomy, odznaczenia, w tym **I. Dowgielewicz**, **F. Nowickiego**, **Papuszy**, **B. Słomki**, **W. Niedźwieckiego**.
4. fotografie rodzinne, **I. Dowgielewicz**, **F. Nowickiego**, **S. Plewińskiej** i innych.

Tak różnorodny i obszerny zasób, trudny do zwięzłego scharakteryzowania, pozyskiwano od 1985 r. - wzbogacając go na drodze zakupu i darów. Jest uporządkowany i stale wzbogacany, dostępny dla zainteresowanych.

II. Plastyka.

Choć Biblioteka nie specjalizuje się w budowaniu zbiorów nazywanych umownie „plastyka”, znalazły się w nich prace artystów gorzowskich, wykonane różnymi technikami. Jest więc malarstwo, grafika, rysunek, fotografia m. in. **Jana Korcza**, **Andrzeja Gordona**, **Ewy** i **Wiesława Strebejków**, **Bolesława Kowalskiego**, **Magdaleny Ćwiertni**, **Izabeli Zabierowskiej**, **Romany Kaszczyc**, **Gustawa Nawrockiego**, **Andrzeja Wiczorka**, **Szczepana Wleklika**, **Wiesława Nowakowskiego**.

Wśród 380 jednostek inwentarzowych najliczniej reprezentowane są :

- rysunki i grafika **A. Gordona**, w tym projekty do teki *Papusza* i egzemplarze samego wydawnictwa, a także wydana w 1978 r. teka *Gorzów w grafice...*; uzupełnienie stanowią ekslibrisy oraz pojedyncze obrazy olejne,
- plakaty i ich projekty - **E. i W. Strebejków** - przeważnie teatralne, towarzyszące przedstawieniom teatru gorzowskiego i innych oraz imprezom kulturalnym w Polsce i za granicą.
- rysunki **Romany Kaszczyc**, z aforyzmami autorki,
- grafiki i rysunki **Magdaleny Ćwiertni**.

Warto też wymienić teki prac **B. Kowalskiego**: *Dębno Lubuskie w grafice...*, *Wilno w grafice...* oraz oprawne, przedwojenne grafiki Lands-

bergu, zatytułowane: *Aus dem Stadtpark, Pauckschbrunnen, Marienkirche* i *Rodelhütte*, których autorem jest W. Zadow. W kolekcji znaleźć można ponadto fotogramy - także portrety ludzi kultury Ziemi Lubuskiej, wykonane przez artystę fotografika Czesława Łuniewicza: m.in. I. Dwigielewicz, Papuszy, Z. Morawskiego, W. Korsaka, A. Gordona, R. Kaszczyc, W. Kućki, jak też zielonogórzan - J. Koniusza, M. Kazio-wa, T. Kajana i innych.

Od niedawna rozpoczęto wzbogacanie zbioru przedwojennymi pocztówkami Gorzowa i innych miejscowości obecnego województwa gorzowskiego; pogrupowane w zespoły, liczą ponad 70 egzemplarzy. Będzie on sukcesywnie uzupełniany, również pocztówkami powojennymi i współczesnymi.

III. Regionalia audiowizualne.

Podejmowane próby dokumentowania dokonań artystycznych i kulturalnych twórców gorzowskich poprzez zapis dźwięku i obrazu pozwoliły stworzyć zaczątek regionalistów audiowizualnych. Na kasetach i taśmach dźwiękowych dostępne są np.:

- audycja radiowa z udziałem **Papuszy** i ostatni wywiad z poetką,
- spotkanie autorskie **Z. Morawskiego**,
- programy z **Z. Bilińską**, **E. Dębickim**, **O. A. Madejem**, **G. Kowalskim**, reżyserem filmu o **Papuszy** z poezją **R. Kaszczyc** i itp.

Z wideokaset odtworzyć można choćby film *Przed wami*, prezenujący postać i twórczość **Z. Morawskiego**, z udziałem aktorów gorzowskiego Teatru, audycję OTV w Szczecinie poświęconą temu poecie, a także rozmowy w TV Vigor z **Mieczysławem Rzeszewskim**. Zarejestrowano szereg programów telewizyjnych, których bohaterami są mniejszości narodowe - **Cyganie**, **Łemkowie** - w tym reportaże z Międzynarodowych Spotkań Zespołów Cygańskich i zapoczątkowanych stosunkowo niedawno Spotkań z Kulturą Łemkowską. Źródłem licznych nagrań pozostaje lokalny VIGOR, ale i telewizja publiczna (np. cykl *U siebie, Kawa czy herbata* realizowana z Gorzowa, *Telewizja Edukacyjna* z udziałem uczniów gorzowskich szkół) oraz POLSAT (*Na każdy temat*). Coraz częściej zdarza się, iż miasta i gminy Ziemi Gorzowskiej starają się promować swoje walory i osiągnięcia. Filmy prezentujące województwo, jego przyrodę, a także Gorzów, Dębno oraz Pszczew, są wartościowym nabytkiem.

IV. Kartografia.

Osobną kategorię materiałów bibliotecznych stanowi kartografia obejmująca 56 jednostek inwentarzowych, skupiających około 740 arkuszy map. Dotyczą one terenów szeroko pojętej dzisiejszej Ziemi Gorzowskiej, choć nie tylko. Ze względów chronologicznych, warto zwrócić uwagę na dwie mapy pochodzące z wieku XVII, przedstawiające Marchię Brandenburską, a mianowicie:

- *Marchia Nova Vulgo New Marck in Marck Brandenburg.* 1:900 000.- Amstelaedami, [ok.1750]
- *Tabula Marchionatus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae.* Noriberg, [ok.1780].

Inną grupę stanowią przedwojenne, oryginalne mapy niemieckojęzyczne, np.

- *Kreis Lansberg a. d. W.* 1:100 000 .- Berlin, [b.r.]
- *Trebisch.* 1:25 000 .- Berlin, 1907
- *Kreis Soldin.* 1: 100 000 .- Berlin, 1940

oraz wydane w Polsce i uwzględniające nazewnictwo polskie dla późniejszych tzw. Ziem Odzyskanych, a mianowicie:

- *Mapa Ziem Polskich.* 1: 1 500 000.-Lwów, 1920
- *Mapa Polski.* 1:1 500 000.-Lwów,1920.

Najobszerniejszą część stanowią mapy współczesne - topograficzne, pozwalające na ogląd terenów byłych powiatów (Choszczno, Gorzów, Międzychód, Myślibórz, Słubice, Sulęcín, Chojna i Nowy Tomyśl), administracyjne, uzupełnione o fotokopię *Mapy przeglądowej terenów leśnych*, plan Gorzowa itp.

Arkuszom map towarzyszy zestaw polskich i obcych atlasów, wśród których znajduje się reprint pochodzącego z 1934 r., *Atlasu nazw geograficznych Słowiańszczyzny Zachodniej. Z. 1-2*, opracowany przez Stanisława Kozierowskiego.

V. Mikrofilmy, fotokopie i kserokopie.

Zbiór ten, stosunkowo niewielki, bo składa się z 47 jednostek, od pewnego czasu nie jest rozbudowywany.

W postaci mikrofilmów przechowuje się, pozyskane z innych bibliotek, dokumenty dotyczące *Oflagu Woldenberg IIc* i *Arnswalde*

IIId, a także czasopisma z lat 1945-46 (*Ziemia Lubuska, Ziemia Gorzowska* i in.), w tym *Biuletyn Tygodniowy Starostwa Gorzów* 1946-1947 (numery: 1, 2, 4-7, 9-12, 15, 17, 20, 22, 24, 27, 28).

Grafikę, pieniądze, znaczki pocztowe, dokumenty ilustrujące życie kulturalne oflagu obejrzyć można dzięki sporządzonym z nich foto i kserokopiom. W podobny sposób pozyskano np. niedostępny w postaci oryginalnego wydawnictwa, pierwszy zbiorek wierszy **B. Wajs**: *Pieśni Papuszy*, wydany przez Ossolineum w 1956 r.

VI. Starodruki.

W Dziale Zbiorów Specjalnych przechowuje się 248 voluminów **STARYCH DRUKÓW**. Wśród dzieł o różnorodnej tematyce (historia, prawo, literatura piękna, językoznawstwo, teksty religijne - najstarszy to Biblia z 1551 r.) znalazły się nieliczne opracowania dotyczące szeroko pojętego regionu, lub wydane na tych ziemiach, a mianowicie:

- BEKMANN B. L.: *Historische Beschreibung der Chur- und Mark Brandenburg*. T. 1. - Berlin, 1751
- RANGONIS M.: *Pomerania diplomatica: sive antiquitates Pomeraniae [...]*. - Francofurti / O, 1707
- STRUTHIOMONTANUS M. A. A.: *Historiam Marchicam*. - Franckfurt a/O, 1598
- HORATII Q F.: *Poema omnia*. - Francofurti/O, 1606.

Warto zwrócić uwagę, że wszystkie omówione rodzaje zbiorów poddano formalnemu opracowaniu - posiadają inwentarze i katalogi, a dostępne są na miejscu - w czytelni DZS.

Do Działu Zbiorów Specjalnych trafiają tylko wybrane publikacje, traktujące o tutejszych twórcach i ich działalności, wydarzeniach kulturalnych i artystycznych, mniej ich zaś z dziedziny historii czy np. krajoznawstwa.

Zainteresowani historią i współczesnością Ziemi Gorzowskiej, obszernych źródeł winni poszukiwać w zbiorach Działu Regionalnego, który się w tej dziedzinie specjalizuje. Znajdą w nim nie tylko system kartotek, bogaty księgozbiór, ale i czasopisma czy tzw. dokumenty życia

---

społecznego. Pomocny będzie tam ponadto cały aparat informacyjny WiMBP.

Trzeba dodać, iż całość regionalnego zasobu stale jest wzbogacana poprzez różne sposoby pozyskiwania. Może on służyć szerokiej publiczności, historykom, regionalistom, studentom, wreszcie dziennikarzom, samorządom, szczególnie zaś młodzieży, uczestniczącej w programie oświatowym *Dziedzictwo kulturowe w regionie*.